

Nyhetsbrev fra Rypeforvaltningsprosjektet 2006-2011

Nr. 1, september 2009

Dette er det første nyhetsbrevet fra prosjektet i 2009. Årets rypejakt har alt vært i gang i et par uker, og vi håper alle rypejaktentusiater har fått ryddet litt plass i kalenderen til turer i fjellet også denne høsten.

Det har som alltid rett rundt jaktstart vært stor interesse for resultatene fra årets rype- og skogsfugltakseringer. Tabeller for nedlasting er å finne på Rypeforvaltningsprosjektets hjemmesider: http://ips.idium.no/skoginfo07.no/Prosjekter/Forskning_og_utvikling_FoU/Rypeforvaltningsprosj_2006-2011/. Resultatene og hovedtrendene presenteres også kort her i dette nyhetsbrevet.

Forlokkende høstfjell... Foto: Karen Anna Kiær

Resultater fra rypetakseringen 2009

I forbindelse med årets taksering er det tilbakelagt 6.500 kilometer langs 2.000 takseringslinjer i oppimot 200 forskjellige områder. Det er gjort over 3.500 observasjoner av rype og man har sett ca 14.700 ryper. I tabellen som nå er publisert på prosjektets hjemmesider presenteres resultater fra ca 120 forskjellige områder.

Både antall ryper per km² og kyllingproduksjonen er i mange områder svært lav. I motsetning til i 2008 synes hele landet å være relativt likt både når det gjelder tetthet og kyllingproduksjon. Men også i år forekommer enkelte "lommer" med relativt bra tetthet og kyllingproduksjon. Likeledes finnes det en del steder store fine kull, men det er langt mellom dem, noe som gir lav total tetthet. I likhet med høsten 2008 må bestandssituasjonen høsten 2009 karakteriseres som svak. Nettopp i et slikt år vil derfor forskjellige forvaltningsmessige grep være svært aktuelle.

I Rypeforvaltningsprosjektet 2006-2011 har vi skissert alternative metoder for beregning av høstbar kvote i et terreng. Vi har følgende alternativer som vi ønsker å teste:

- 1) Kvoten beregnes som alt over 2,5 kylling/par (samme vårbestand året etter).
- 2) Kvoten beregnes som alt over 15 ryper/km² (nedre grense for vårbestand 3 par/km²).
- 3) Kvoten beregnes som 15 % i alle år.
- 4) Mindre enn 15 ryper/km² (ingen jakt, men treningskort).
- 5) Mindre enn 5 ryper/km², fri jakt til 1. oktober, deretter jaktforbud.

For mer informasjon, se tidligere publiserte artikkel på vår nyhetsside "Grunneier/rettighetshaver - vil du være med og hjelpe oss?".

Prosjektet vil få takke alle taksører, hunder og "områdesjefer" som har vært i sving i løpet av de siste 3 ukene for godt utført arbeid.

Om bestanden er svak så får man være desto gladere for de rypene man kan -og lykkes med- å felle! Foto: Karen Anna Kiær

Resultater fra skogsfugltakseringen 2009

Det meste av årets takseringer av skogsfugl er nå ferdig analysert. I forbindelse med årets taksering er det gjennomført linjetaksering i områder fra Aust-Agder i sør til Nord-Trøndelag i nord. I tabellen på prosjektets hjemmesider presenteres resultater fra ca 20 forskjellige områder på Østlandet.

Både antall skogsfugl per km² og kyllingproduksjonen er i mange områder omtrent på samme nivå

som i 2008. Imidlertid er det enkelte lyspunkter med tildels brukbar kyllingproduksjon, selv om gjennomsnittet for alle områdene ligger vesentlig lavere enn i 2007. Totalt sett kan nok bestandssituasjonen høsten 2009 karakteriseres som svak. Så også for skogsfuglbestanden vil forskjellige forvaltningsmessige grep være svært aktuelle i år.

Prosjektet vil her også få takke alle taksører, hunder og ”områdesjefer” som har vært i sving i forbindelse med takseringa!

Foto: Karen Anna Kiær

Takstdata fra skogsfugltakseringene 2005-2008 i ny rapport

For første gang har nå takstdata for storfugl og orrfugl i forskjellige områder og over en årrekke blitt sammenstilt i én rapport. Rapporten ble lagt ut på prosjektets hjemmesider i juni, og kan fortsatt lastes ned derfra ([direktelink](#)).

Sammenligningen av data viste at de beregnede tetthetene av skogsfugl i de forskjellige terrengene og årene varierte mellom 1 og 14 (storfugl) og 2 og 19 (orrfugl). Totalt var den estimerte bestanden av skogsfugl på mellom 3 og 31 fugler/km². Det er her verdt å merke seg at slike tetthetsestimater i realiteten antagelig er mer et uttrykk for minimumstall enn gjennomsnittlig bestandstetthet (skogstakseringene er f.eks. veldig følsomme i forhold til for varmt og tørt vær).

Det viste seg at bestandene varierte mye fra år til år og terrengene imellom, men det var likevel en klar trend at de gode terrengene på det jevne alltid er av de beste. Habitat har mye å si for hva som utgjør et godt skogsfuglterreng, men ikke så sjelden ser også tilfeldige hendelser ut til å ha vel så stor innflytelse på

fuglebestanden i et område. Eksempelvis dersom et rev- eller røyskattpar slår seg ned i et område med en fra før svak bestand.

Serier med tetthetsdata fra en årrekke har uten tvil stor verdi for å skaffe ny kunnskap om terrengene, og for å kunne forvalte jakta på best mulig måte. Vi anbefaler derfor å videreføre et system for kursing av takstpersonell, og at det opprettholdes et miljø for kvalitetssikring og beregning av tettheter.

Referanse: Solvang, H. et al (2009). Rapport fra skogsfugltaksering 2005-2008. Oppdragsrapport nr. 1-2009. Rypeforvaltningsprosjektet 2006-2011.

Resultater og erfaringer etter bruk av Distancemetoden ved hønsefugltakseringer i Midt-Norge
Høgskolen i Nord-Trøndelag publiserte tidligere i år denne rapporten basert på takseringsdata fra Nord-Trøndelag og deler av Sør-Trøndelag innsamlet i forbindelse med Rypeforvaltningsprosjektet. Rapporten er ment å fungere som en samlet rapport til rettighetshavere, kommuner og offentlige institusjoner som har bidratt med finansiering til arbeidet.

Taksering som er utført etter en felles metodikk (distancemetoden) gjør det mulig å sammenligne ulike geografiske takstområder. Et sentralt spørsmål er likevel om høsttakseringen i forkant av jakta gir et riktig bilde av bestandssituasjonen under den påfølgende høstjakta. God jaktstatistikk på rettighetshavernivå ville være det beste grunnlaget for å kunne besvare dette spørsmålet, men finnes dessverre bare i begrenset grad. Den mest komplette jaktstatistikken vi har på hønsefugl i Norge i dag er Statistisk sentralbyrås oversikt på fylkesnivå. Dataene herfra er ikke så detaljerte som vi kunne ønske, men en fremstilling av felte liryper, storfugl og orrfugl i Nord-Trøndelag fra 1994/95 til 2007/8 ga et bilde av bestander som kan variere relativt mye i størrelse mellom ulike år (selv om jaktstatistikken ikke uten videre viser reelle endringer i den faktiske bestandsstørrelsen). Et interessant funn i rapporten var at sammenhengen mellom antall felte liryper per jeger og gjennomsnittstettheten for takserte liryper i det samme området ble bedre etterhvert som antallet ulike takstområder og tetthetsestimater i fylket øker.

Rapporten peker forøvrig på at man i selve Distance-analysen helst bør ha minimum 40 observasjoner fra den årlige taksten for å kunne oppnå et tilfredsstillende tetthetsestimert. Dette kan innebære stor variasjon fra år til år i hvor mange km det er nødvendig å taksere for å oppnå 40 observasjoner. Oppnår man ikke 40 observasjoner innenfor takstområdet/-ene til en enkelt rettighetshaver, vil det ofte være formålstjenelig å se bort fra eiendomsgrensene og heller estimere tettheten for et større regionalt område. Distance-metoden gjør det også mulig å slå sammen relativt små datasett fra ulike år i det samme området, for så å kunne estimere en gjennomsnittsverdi for dette området i den aktuelle perioden.

Referanse: Moa, P. Fossland et al (2009). Resultater og erfaringer etter bruk av Distance-metoden ved hønsefugl takseringer i Midt-Norge. Utredning nr 107. Høgskolen i Nord-Trøndelag, Steinkjer.

Mastergrad om jaktmortalitet for lirype

I begynnelsen av inneværende år forsvarte Håvar Røstad sin rypeprosjektrelaterte masteroppgave ved Universitetet for miljø og biovitenskap. Røstad benyttet data Rypeforvaltningsprosjektet har samlet inn tidligere, og så på utfordringer tilknyttet aldersrettet avskyting på lirype.

Bakgrunnen for Røstads oppgave var hvordan selektiv jakt på hjortedyr i Skandinavia har vist seg å være et meget effektivt forvaltningstiltak. Røstad undersøkte i sin oppgave 237 vingepøver fra 43 ulike områder i Norge i 2007, og innhentet samtidig informasjon om hvilket nummer i rekkefølgen av fugl i oppflukten jegerne felte, samt om kullstørrelsene. Resultatene fra Røstads analyser viste at jegerne oftest skjøt de første fuglene som fløy opp, men at alderen på disse fuglene var tilfeldig fordelt. Dermed ser det ikke ut til å foregå noen ubevisst selektiv jakt som retter seg mot voksne fugler. Kullstørrelsen var den eneste parameteren som ga innflytelse på aldersfordelingen, da sjansen for å skyte ungfugl naturlig nok øker med økende kullstørrelse. Konklusjonen Røstad trekker i sin masteroppgave er at det ikke er noen indikasjoner på endring

i aldersfordelingen blant liryper, og at han ikke finner støtte for hypotesen om selektiv jaktdødelighet på verken voksne eller kyllinger.

Utover dette påpeker Røstad i sin oppgave at man må være mer kritisk til anvendbarheten av vingepøver når man estimerer produksjonen i lirypepopulasjoner. Usikkerheten rundt slik anvendelse av vingepøver avtar når antallet vingepøver øker.

Referanse: Røstad, H. (2008). Selektiv jaktmortalitet for lirype (lagopus lagopus) og usikkerhet i jaktstatistikk basert på vingepøver. Universitetet for miljø og biovitenskap, Institutt for naturforvaltning. Mastergradsoppgave, 60 studiepoeng.

Masteroppgave om rypejegeres tilfredshet

Erik Faye-Schjøll har tatt for seg deler av jegerundersøkelsen som er utført i regi av Rypeforvaltningssprosjektet, og forsvarte i september i fjor sin masteroppgave på dette temaet. 1803 rypejegere fra 23 forskjellige områder med målt rypetetthet var med i undersøkelsen. Resultatene viste at jegerne er mest fornøyde over å se mange ryper, vakkert terreng og å skyte godt. Jegerne oppgir at stor fangst er mindre viktig, likevel gir en økning i fangsten fra 0 til 4 ryper per dag nesten doblet tilfredshet blant de spurte. Det er kun en liten, og statistisk ikke signifikant, økning i tilfredsheten når rypetettheten øker fra 6 til 27 ryper per km².

På skolebenken... Foto: Ole Erik Elsrud

Jakt med stående fuglehund og deltakelse i konkurranseskyting viser seg i denne undersøkelsen å føre til en lavere tilfredshet. Faye-Schjøll mener dette skyldes for høye forventninger til både hunden og egne skyteferdigheter.

Den generelle tilfredsheten øker sammen med jegerens oppfatning av terrengets egnethet. Motsatt reduseres den med jegerens alder, og med høy tetthet av jegere. Jegere som skjøt annet vilt i tillegg til rype var generelt mer tilfredse.

I forhold til dagskvote-debatten fant Faye-Schjøll at jegeres fangst per dag ikke har noen statistisk sammenheng med rypetettheten. Siden jegere ved alle målte tettheter har et lavt gjennomsnittlig uttak, så må en bag-limit settes veldig lavt for å ha effekt. Dette vil igjen senke tilfredsheten blant jegerene, og redusere deres opplevelse av verdien av jakta.

Referanse: Faye-Schjøll, E. (2008). Hunters' satisfaction as affected by ptarmigan density and hunting practise. Høgskolen i Hedmark, Evenstad. Master thesis in applied ecology.

Jegerundersøkelsen

I januar var rapporten fra Rypeforvaltningsprosjektets jegerundersøkelse klar. Det totale antallet respondenter i denne undersøkelsen endte opp med å tilsvare ca 5 % av landets rypejegere jaktåret 2006/07, og mye ny og verdifull kunnskap om norske rypejegere har nå blitt kartlagt.

En grov gjennomsnittskarakteristikk av norske rypejegere viste seg å være at de er gifte/samboende menn med middels til høyt utdanningsnivå, lang jakterfaring, god inntekt og bosted i sentrale områder. Når det gjelder utøvelsen av selve jakten er det mest vanlig at denne foregår i en gruppe på 2-4 personer, med overnatting i egen hytte eller leid hytte med lav standard. 55 % av jegerne hadde jaktet i samme terreng i mer enn 5 år, og 65 % mente det var viktig å kunne få jakte i samme terreng flere år på rad. Under jakta hadde jegerne gjennomsnittlig 6 jaktbare situasjoner per dag, og observerte ca 25 ryper daglig i snitt. Verdt å merke seg er at jegerne måtte opp i over 300 treningsskudd før jakta før det ga en merkbar effekt på treffraten ute i felten.

Kostnadmessig viste det seg at jegerne brukte mest

penger på jaktkort/leie av jaktterreng, dernest kom jaktbekledning, fulgt av våpen og ammunisjon. De tilbudene som rypejegerne syntes var mest interessante i forbindelse med jakta var muligheten til å benytte gratis buer i jaktperioden. Nummer to på listen var muligheten til å leie husvære med enkel standard, plassert i jaktterrenget.

En del av jegerundersøkelsen som har blitt stadig mer dagsaktuell i tiden etter at undersøkelsen ble gjennomført er jegerens holdninger til jaktbegrensninger. Dersom uttaket av rype må begrenses, viste det seg at både jegere med og jegere uten hund foretrakk en årlig totalkvote. Jegerne med hund foretrakk å avse vinterjakta heller enn å innføre dagskvoter, mens for jegerne uten hund var det motsatt. Den minst populære begrensningen blant begge gruppene var å korte ned på jaktseasonen (bortsett fra å kutte ut vinterjakta for jegerne med hund). Samlet sett aksepterer jegerne at inntil 30 % av det jaktbare arealet fredes som viltrefugie. Jegerne kan også akseptere årlige kvoter helt ned til 10 ryper. På spørsmål om hva de mente en årlig kvote burde være, var gjennomsnittet 17,3 ryper/år. Forvalterne, på sin side, foretrakk restriksjoner som er enkle å kontrollere, sånn som dagskvote, reduksjon av antall jegere i området eller forbud mot vinterjakt.

Alt klart for en suksessrik dag på jakt. Foto: Helge H. Wangberg

Jegernes terrengpreferanser ble også kartlagt i jegerundersøkelsen, og de 12 landskapsbildene som ble benyttet i denne delen ble delt inn i tre kategorier: Fjellskog, lavalpint og høyalpint terreng. Her viste det seg at jegere med hund i større grad foretrekker fjellskog og lavalpine miljøer enn de høyalpine områdene, mens for jegerne uten hund ble de høyalpine områdene foretrukket.

Undersøkelser av sammenhengen mellom estimert rypetetthet før jakt og jeger effektiviteten (felte ryper i forhold til jaktinnsatsen) avslørte at det skytes omtrent like mye rype per innsatsenhet ved lave tettheter (6-10 ryper/km²) som ved moderate tettheter (20-25 ryper/km²). Når det gjelder hvilke faktorer som påvirker jaktsuksess viste følgende seg å ha betydning: jaktteknikk, jakterfaring, antall dager jaktet, antall dager brukt på planlegging, hvor lettjaktet terrenget var, antall ryper observert per dag og avstand fra vei til jaktterrenget. Her viste jakterfaring seg å være den minst signifikante faktoren. Når det gjelder terrenget så kom det frem at jo vanskeligere (fremkommelighet, kuperthet osv) jegerne syntes det var å jakte i terrenget, desto høyere var jaktsuksessen. Hva angår jaktteknikk kom det frem en negativ sammenheng, som indikerer at jegere uten hund er mer effektive enn jegere med hund, ved økende rypetetthet. Planlegging viste en negativ sammenheng med jaktsuksess, mens jakterfaring viste en svak, positiv sammenheng. Jaktsuksessen økte med økende antall ryper observert per dag, og økende avstand til bilvei.

Referanse: Andersen, O. et al. (2008). Spørreundersøkelse blant rypejegere etter jaktseasonen 2006/07. Datagrunnlag og noen sentrale funn fra Rypeforvaltningsprosjektet 2006-2011 - NINA Rapport 379.

Rypeprosjektartikkel på trykk i *European Journal of Wildlife Research*

Bjørn P. Kaltenborn og Oddgeir Andersen hadde i mars en artikkel fra Rypeforvaltningsprosjektets jegerundersøkelse på trykk i *European Journal of Wildlife Research*. Artikkelen tok for seg resultatene

fra den delen av jegerundersøkelsen som omhandlet hvilke terrenntype den norske rypejegeren foretrekker.

Referanse: Kaltenborn, B. P. & Andersen, O. (05.03.2009). Habitat preferences of ptarmigan hunters in Norway. European Journal of Wildlife Research. Springer-Verlag.

Foto: Kristian Berglund

Alle de omtalte publikasjonene er å finne på Rypeforvaltningsprosjektets hjemmesider, hvor de kan lastes ned i word-, excel- eller pdf-format.

Alle ikke-krediterte foto: Karen Anna Kiær

**Hilsen fra prosjektledelsen.
Fortsatt skitt jakt!**

